

Analyzing the role of facilitating extension in development of rural entrepreneurship of Kalpoosh district of Miami city of Semnan province

Taghi Ghorbanian¹, Fatemeh Ghorbani Piralidehi^{2*}, Taher Azizi Khalkhili³

¹ Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Crop Sciences, Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University, Sari, Iran

² Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Crop Sciences, Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University, Sari, Iran, Corresponding Author: f.ghorbani@sanru.ac.ir

³ Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Crop Sciences, Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University, Sari, Iran

Article Info

Article type:
Research Full Paper

Article history:
Received: 24.10.2025
Revised: 20.11.2025
Accepted: 04.12.2025

Keywords:
agricultural extension
system
entrepreneurship
rural development
rural participation

ABSTRACT

This study aimed to analyze the role of extension facilitation in rural entrepreneurship in the Kalpoosh district of Miami city. The present research is a mixed-method (qualitative-quantitative) sequential study. In the qualitative part, 12 rural experts and entrepreneurs were interviewed using the snowball method until theoretical saturation was reached. The validation of the findings was confirmed by the participants and the triangulation technique. The qualitative data were analyzed using inductive qualitative content analysis. In the quantitative part of the descriptive-survey method, the required data were collected and analyzed using the non-parametric Kruskal Wallis test. The sample of the quantitative part was 182 beneficiaries who were selected using the simple random stratified sampling method. Face validity of the researcher-made questionnaire was confirmed by a group of experts and the reliability was confirmed using Cronbach's alpha coefficient (value 0.72-0.91). The findings of the study showed that seven key indicators (educational dimension, utilization of modern technology and equipment, access to information resources, social dimension, economic dimension, awareness of laws, and environmental dimension) are effective in the effectiveness of extension. Also, The effectiveness in the development of crop entrepreneurial activities is greater than that of other agricultural activities. It is recommended to develop and utilize modern technologies in horticultural activities, pay attention to environmental aspects in agricultural activities, raise awareness of laws in the livestock, poultry, aquaculture, and processing industries sectors, and hold special training courses for experts in order to enhance the role of extension facilitation in the development of rural entrepreneurship.

Cite this article: Ghorbanian, T., Ghorbani Piralidehi, F., Azizi Khalkhili, Taher. 2025. Analyzing the role of facilitating extension in development of rural entrepreneurship of Kalpoosh district of Miami city of Semnan province. *Journal of Studies in Entrepreneurship and Sustainable Agricultural Development*, 12 (4), 71-91.

© The author(s)

10.22069/jead.2026.24133.1931

Publisher: Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources

تحلیل نقش تسهیلگری ترویج در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش شهرستان میامی استان سمنان

تقی قربانیان^۱، فاطمه قربانی پیرعلیده^{۲*}، طاهر عزیزی خالخیلی^۳

^۱ گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده علوم زراعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران

^۲ گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده علوم زراعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران

رایانامه: f.ghorbani@sanru.ac.ir

^۳ گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده علوم زراعی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، ساری، ایران

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله کامل علمی- پژوهشی	این پژوهش با هدف تحلیل نقش تسهیلگری ترویج در کارآفرینی روستاییان بخش کالپوش شهرستان میامی به انجام رسید. پژوهش حاضر از نوع مطالعات ترکیبی (کیفی- کمی) متوالی است. در بخش کیفی ۱۲ نفر از کارشناسان و کارآفرینان روستایی با استفاده از روش گلوله برفی و تا رسیدن به اشباع نظری مورد مصاحبه قرار گرفتند. اعتبارسنجی یافته‌ها توسط مشارکت‌کنندگان و تکنیک مثلث‌سازی تأیید شد. داده‌های بخش کیفی با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی استقرایی تحلیل شد. در بخش کمی از روش توصیفی- پیمایشی، داده‌های مورد نیاز جمع‌آوری شده و با استفاده از آزمون کروسکال-والیس مورد تحلیل قرار گرفت. نمونه بخش کمی، ۱۸۲ نفر از بهره‌برداران بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی ساده انتخاب شدند. روایی صوری پرسشنامه محقق‌ساخته از طریق گروه متخصصان و پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ (مقدار ۰/۷۲-۰/۹۱) تأیید شد. یافته‌های تحقیق نشان داد که هفت شاخص کلیدی (بعد آموزشی، بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین، دسترسی به منابع اطلاعاتی، بعد اجتماعی، بعد اقتصادی، آگاهی از قوانین و بعد محیط‌زیستی) در اثرگذاری ترویج مؤثر هستند. همچنین اثرگذاری در توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه زراعی بیشتر از سایر فعالیت‌های کشاورزی است. توسعه و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین در فعالیت‌های باغی، توجه به ابعاد محیط‌زیستی در فعالیت‌های زراعی، ارتقای آگاهی از قوانین بخش دام، طیور، آبزیان و صنایع تبدیلی و برگزاری دوره‌های آموزشی ویژه کارشناسان به‌منظور ارتقای نقش تسهیلگری ترویج در توسعه کارآفرینی روستایی پی‌شهاد می‌شود.
واژه‌های کلیدی: نظام ترویج کشاورزی کارآفرینی توسعه روستایی مشارکت روستائیان	

استناد: قربانیان، تقی؛ قربانی پیرعلیده، فاطمه؛ عزیزی خالخیلی، طاهر. (۱۴۰۴). تحلیل نقش تسهیلگری ترویج در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش شهرستان میامی استان سمنان. *مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی*، ۱۲ (۴)، ۷۱-۹۱.

مقدمه

روستا، قدیمی‌ترین شکل سکونتگاه‌های انسانی و روستانشینی یکی از کهن‌ترین شیوه‌های زندگی بشری است. پیامدهای توسعه‌نیافتگی مناطق روستائی، همچون فقر گسترده، نابرابری فزاینده، رشد سریع جمعیت، بیکاری، مهاجرت و حاشیه‌نشینی شهری، باعث شده که توسعه روستاها مقدم بر توسعه شهری باشد. این در حالی است که کارآفرینی، یکی از عوامل تأثیرگذار در توسعه روستایی است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۸). کارآفرینی در دهه‌های اخیر به‌عنوان یک کاتالیزور برای توسعه محسوب می‌گردد و به عامل کلیدی در دستیابی به رشد اقتصادی، اشتغال‌زایی و افزایش بهره‌وری تبدیل شده است (Lopez et al., 2019). فعالیت کارآفرینانه می‌تواند به صورت فردی یا گروهی و در قالب یک شرکت یا به شکل شخصی انجام شود، بنابراین این فعالیت با نوآوری، خلق ثروت و افزایش رفاه عمومی مرتبط است و کارآفرینان به طور ذاتی انسان‌های ریسک‌پذیر هستند (Ahen et al., 2023). در کارآفرینی به توانایی فرد برای تبدیل ایده‌ها به عمل اشاره می‌شود که این فعالیت شامل خلاقیت، نوآوری و ریسک‌پذیری و همچنین توانایی برنامه‌ریزی و مدیریت پروژه‌ها برای دستیابی به اهداف است (İspir et al., 2019). در نتیجه در فعالیت‌های کارآفرینانه به توانایی استفاده موفقیت‌آمیز از ایده‌های نوآورانه در بازارهای رقابت تجاری اشاره شده و محققان آن را به‌عنوان رکن اساسی پیشرفت فناورانه، توسعه کسب‌وکار، تولید ثروت و عاملی مهم در ایجاد شغل جدید می‌دانند (Browder et al., 2019).

کارآفرینی در مناطق روستایی نیز به‌دنبال کاهش شکاف شهر و روستا، ایجاد فرصت‌های برابر اقتصادی، اجتماعی، محیطی و نهادی بوده و ابزاری مهم برای رسیدن به توسعه پایدار است (نصرتی و

همکاران، ۱۴۰۰). فعالیت کارآفرینانه در محیط روستایی نه‌تنها یک راهبرد بلکه یک ضرورت برای توسعه پایدار روستایی است. لذا هرگونه پروژه یا برنامه‌ای که به‌دنبال گسترش کارآفرینی روستایی طراحی و اجرا می‌شود تلاش می‌کند تا موانع موجود را برداشته و زمینه‌های توسعه کارآفرینی روستایی را فراهم سازد. به این ترتیب، کاهش مهاجرت، اشتغال‌زایی، تنوع اقتصادی در فعالیت‌های روستا، افزایش درآمد، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، افزایش بهره‌وری، بهبود رفاه اجتماعی، تغییر ساختارهای ناکارآمد روستایی، تعادل محیط‌زیست، عدالت و امنیت اجتماعی بخشی از پیامدهای مثبت کارآفرینی روستایی هستند (خسروی‌پور و شعبی، ۱۴۰۱). اما برای عملیاتی شدن کارآفرینی روستایی، کشورهای پیشرفته به موضوع آموزش کارآفرینی نگاه ویژه‌ای را داشته و پرورش کارآفرینان را در اولویت برنامه‌های توسعه‌ای خود قرار داده‌اند. زیرا معتقدند که آموزش کارآفرینی نه‌تنها می‌تواند باعث ایجاد دانش و مهارت شود بلکه موجب بالا رفتن آمادگی، انگیزه، اعتمادبه‌نفس، ریسک‌پذیری، فرصت‌های شغلی و قدرت روستاییان نیز می‌شود (کیخوآه و خسروی‌پور، ۱۳۹۲). لذا نقش نظام ترویج که همان نوسازی و تجدید ساختار کشاورزی و روستایی خرده‌پا و ایجاد محیط جدید به منظور توسعه مشاغل جدید و کارآفرینانه در محیط روستایی است، بر کسی پوشیده نیست (یزدانی و همکاران، ۱۳۹۹). کارآفرینان کشاورزی و روستائی برای خروج از حالت سنتی نیازمند کسب مهارت‌هایی همچون مهارت‌های فنی-حرفه‌ای، مهارت‌های مدیریتی، مهارت‌های فردی و مهارت‌های کارآفرینانه (همچون تشخیص فرصت، ارائه راه‌حل‌های نوآورانه و غیره) هستند. چنین مهارت‌هایی با کمک نظام ترویج و آموزش کارآفرینی منتقل خواهند شد؛ زیرا ترویج می‌تواند در زمینه‌های مختلف روستایی

هدف کلی، اهداف اختصاصی ذیل در نظر گرفته شدند:

- شناسایی و تدوین شاخص‌های اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش
- اولویت‌بندی شاخص‌های اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش
- مقایسه نقش تسهیلگری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش در بین چهار گروه فعالیت کارآفرینانه روستایی

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

شرایط خاص مناطق روستایی از جمله بالاتر بودن ریسک، کمبود امکانات و ضعف مدیریت در این نواحی، باعث می‌شود که زمینه‌های کارآفرینی در این نواحی با سایر نواحی و فعالیت‌ها متفاوت باشد (طوسی و همکاران، ۱۳۹۳). بدین ترتیب، فعالیت‌های کارآفرینی در مناطق روستایی باید بر اساس ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های موجود در روستاها صورت گیرد تا به موفقیت دست یابد و پایداری روستا را فراهم سازد (رستمی و همکاران، ۱۴۰۱). به اعتقاد محققان، پیشبرد توسعه روستایی از طریق ایجاد زیست‌بوم مناسب کارآفرینی در هر منطقه امکان‌پذیر است. بر این اساس، توسعه و ایجاد زیست‌بوم کارآفرینی متشکل از فضاهای اجتماعی، اقتصادی و جغرافیایی است که در آن کارآفرینان در زیرساخت‌های پشتیبانی سخت و نرم با هم کار می‌کنند تا ضمن تولید و توسعه مشاغل جدید، بومی‌سازی کارآفرینی روستایی بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی و شرایط محیطی حاکم بر روستاها محقق شود. با درک زیست‌بوم کارآفرینی، امکان آموزش کارآفرینان، فراهم نمودن زیرساخت‌های کارآفرینی و سرمایه‌گذاری بر روی آن

مداخله‌گری کرده و به‌عنوان ابزار توسعه گام‌های مثبتی را بردارد (احمدی، ۱۳۹۷). بر همین اساس، آموزش و ترویج کارآفرینی سیاستی است که به‌طور مستقیم کمیت و کیفیت عرضه کارآفرینی در یک جامعه را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد.

با توجه به اهمیت کارآفرینی روستایی در استان سمنان و تلاش نظام ترویج به‌عنوان یک سازمان توسعه‌محور و مرتبط با جامعه روستایی برای گسترش آن، سند توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاها در این استان با هدف اجرای ماده ۲۷ قانون برنامه ششم توسعه و با مشارکت فعال روستائیان و محوریت، عاملیت و حضور تسهیلگران در روستا و از طریق بکارگیری تکنیک‌های ارزیابی مشارکتی روستایی و ارزیابی سریع روستایی انجام شد و بر مبنای مزیت‌ها، محدودیت‌ها و ظرفیت‌های روستا، پروژه‌های عمومی مؤثر بر توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی و طرح‌های تولیدی فردی و جمعی استخراج گردید که با تصویب در شورای برنامه‌ریزی استان، برنامه‌ریزی‌های مربوط به ۵ سال آتی با قابلیت اجرا تدوین شد. از وجوه مهم در تهیه سند مذکور، استفاده از توان تسهیلگران ترویجی آموزش‌دیده برای برقراری ارتباط با روستائیان در راستای تدوین و احصاء نقاط قوت و ضعف و همچنین فرصت‌ها و مزیت‌های اقتصادی موجود در روستاها بود (سند توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاها، ۱۳۹۷).

با توجه به نقش قدرتمند تسهیلگری نظام ترویج و آموزش کشاورزی، مطالعه مشخص و مدونی در رابطه با بررسی آن در سطح بخش کالپوش شهرستان میامی استان سمنان و در قالب پروژه‌های سند توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاها تا به حال صورت نگرفته، این مطالعه تلاش می‌کند تا نقش تسهیلگری ترویج کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. برای دستیابی به این

مددکاران، تسهیلگران و کشاورزان باید مدنظر قرار بگیرد (رضائی مقدم و فاطمی، ۱۳۹۸). به این ترتیب، آموزش مردم روستایی، ارتقای روحیه کارآفرینی، بهبود دانش و مهارت روستائیان، آشنایی مردم محلی با قوانین کسب و کار، ارتقای قدرت چانه زنی، دسترسی به بازاریابی مناسب محصولات کشاورزی و افزایش مشارکت مردم محلی و اقلیت‌هایی همچون زنان روستایی در مراحل مختلف پروژه‌های توسعه روستایی از جمله فعالیت‌های مؤثر نظام ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی است (فتوتی و همکاران، ۱۳۹۰؛ بافکار، ۱۳۹۰).

پژوهشگران در رابطه با اهمیت کارآفرینی روستایی، ابعاد و مؤلفه‌های آن و نقش ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی، مطالعاتی را به انجام رسانده‌اند. (Akter et al. (2019) با هدف بررسی عامل‌های فردی و محیطی مؤثر بر موفقیت تسهیلگران در روستاها نشان دادند که بین موفقیت تسهیلگران در ایجاد و تداوم فعالیت گروه-های مستقل زنان با میزان پذیرش تسهیلگر از سوی زنان، زمینه‌های تماس وی با کارشناسان ترویج و آشنایی وی با مفهوم سازمان‌های غیردولتی ارتباط وجود دارد. جهت‌گیری کارکردی تسهیلگران نیز تا حد زیادی موفقیت آنان را متأثر می‌سازد. (Kolomi et al. (2021) نیاز به کارآفرینی در کشاورزی را در مقابل زیربخش‌های مختلف کشاورزی بررسی نمودند. اصلی‌ترین محل کارآفرینی در تولید محصولات زراعی، ماهیگیری، دامداری و جنگل‌داری است جایی که تولید محصول بیشترین سهم را داشته و حدود ۸۷/۶ درصد از کل کشاورزی را تشکیل می‌دهد. اما در این بین، سهم دام، ماهیگیری و جنگل‌داری در اقتصاد نیجریه خیلی کم است که البته طبق نتایج، محققان خواستار توجه کامل دولت برای تسهیل کارآفرینی در این بخش‌ها شدند. (Sharma and Bhatt

تسهیل می‌گردد. این امر نیز مستلزم مشارکت جامعه روستایی است که رابطه معنی‌داری با افزایش فعالیت‌های کارآفرینی و توسعه اقتصادی-اجتماعی محیط‌های روستایی دارد. در نتیجه هر منطقه‌ای باید بر پایه شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و جغرافیایی خود، زیست‌بوم کارآفرینی متفاوت و متناسب خود را داشته باشد تا فعالیت‌های کارآفرینانه بتوانند بهترین عملکرد را از خود نشان دهند (حلاج و همکاران، ۱۳۹۹). در این بین، نظام ترویج نقش مهمی را در فرآیند توسعه، به‌ویژه توسعه روستایی ایفا می‌کند. نظام ترویج می‌تواند نقش محوری در موفقیت و پایداری پروژه‌های توسعه‌ای داشته باشد و با نقش‌آفرینی به‌عنوان یاریگر فرآیند ارزیابی چرخه حیات اجتماعی سبب می‌شود که پایداری اجتماعی به دقت و با گستره چشم‌گیری در عمل به کار گرفته شود. با این حال، اثربخشی ترویج در این فرآیند با مدنظر قرار دادن انسان محوری به‌عنوان رویکرد عمل‌گرایانه، نیازهای ذینفعان و جوامع محلی را برآورده کرده و با انتقال دانش و فناوری‌های جدید به‌عنوان ابزار توسعه، اهداف توسعه را شکل می‌دهد (حاجی علیانی و همکاران، ۱۴۰۳).

نگاهی به نقطه آغاز فعالیت‌های ترویجی در ایران نشان می‌دهد که نظام ترویج کشاورزی ایران، نظامی نوپا نبوده و قدمتی حدود ۷۰ سال دارد. تغییرات مداوم در این نظام پویا بر اساس مقتضیات روز و فرهنگ خاص کشورمان، زمینه‌های فراوانی برای مطالعه این نظام را ایجاد کرده است. بر اساس الگوهای جدید ترویجی باید بر سه عنصر راهبردهای توسعه نظام‌های نوآوری کشاورزی، کثرت‌گرایی و توسعه خدمات ترویجی تقاضامحور تأکید داشت. در حوزه کارکردی نیز گرایش فعالیت‌ها به سمت انسجام سازمانی بین بخش‌های اجرایی، ترویجی و تحقیقاتی و بهره‌گیری از ظرفیت جوامع محلی با تأکید بر

(2022) پس از بررسی نقش کارآفرینی در تجارت کشاورزی به این نتیجه رسیدند که در کشورهای در حال توسعه، نوآوری و کشاورزی قطعاً راه حلی برای رشد درآمد خانوار ایجاد می‌کند. نوآوری، اطمینان، تحمل ریسک، صداقت و توجه به چشم‌اندازهای بلندمدت عواملی هستند که برای تبدیل شدن به یک کارآفرین کشاورزی موفق باید اتخاذ و دنبال شوند. کارآفرینی کشاورزی زمینه اشتغال مستقیم به ویژه در مناطق روستایی را فراهم می‌کند و به درآمد ملی کمک می‌کند. ارزش افزوده محصولات به کارآفرینان با سود بالا و دارای بازده سرمایه‌گذاری ارائه می‌شود که در غیر این صورت کشاورزان قادر به دریافت آن نیستند. Haoying et al. (2023) شرکت‌های روستایی ثبت شده در منطقه اداری میانینگ، جنوب غربی چین، از سال ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۰ را بررسی نمودند. بر اساس نتایج بدست آمده از مطالعات آنها مشخص شد که کارآفرینی روستایی فرآیندی است که به‌طور بالقوه به بهترین شکل در مقیاس منطقه‌ای بررسی می‌شود و شرایط فیزیکی و حمایت نهادی نقش اصلی را در کارآفرینی روستایی در جنوب غربی چین ایفا می‌کند. Muruganatham and Natarajan (2015) در بررسی محدودیت‌های کارآفرینی روستایی دریافتند که چالش‌های پیش‌روی کارآفرینان روستایی در چهار گروه مالی، بازاریابی، مدیریتی و فناورانه-آموزشی است.

حسینی‌نیا و فلاحی (۱۳۹۶) به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی در مناطق روستایی شهرستان منوجان پرداختند. نتایج بررسی آنها نشان داد که این عوامل در قالب نه مقوله اصلی شامل عوامل فردی، فرهنگی-اجتماعی، زیرساختی، طبیعی و بوم‌شناختی، قانونی، آموزشی، نهادی، سیاسی و اقتصادی دسته‌بندی شدند. مؤمنی هلالی و همکاران (۱۳۹۸) در تحلیل وضعیت اکوسیستم کارآفرینی مؤثر

بر توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه روستایی در بین شالیکاران حوضه آبخیز دشت هراز به این نتیجه رسیدند که عمیق‌ترین شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب در مؤلفه‌های تأمین مالی و سیاست قرار دارد. همچنین مؤلفه بازار در اولویت اول و مؤلفه‌های تأمین مالی و سیاست در پایین‌ترین اولویت در بررسی وضعیت اکوسیستم کارآفرینی روستایی رتبه‌بندی شده‌اند. محمدی تهری و همکاران (۱۳۹۸) نیز در ارزیابی موانع و مشکلات کارآفرینی روستایی در ایران گزارش نمودند که در مجموع پنج گروه از موانع شامل موانع فردی-شخصیتی، نهادی-سیاسی، اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی و آموزشی- زیرساختی اصلی‌ترین موانع هستند. در این بین، موانعی مانند عدم امکان تغییر شغل در محیط روستا و پایین بودن دسترسی به عوامل تولید در رتبه اول، پایین بودن آشنایی با نیازهای جدید بازار کار و تسهیلات اعتباری و وام‌های با بهره زیاد مشترکاً در رتبه دوم و عدم شناخت کافی چگونگی ورود به بازار و توسعه حضور در بازار، دشواری کسب سرمایه اولیه و تأمین نقدینگی و ضعف امکانات برای عرضه و فروش محصولات مشترکاً در رتبه سوم قرار گرفتند. دهمرده و داورپناه (۱۳۹۹) مهم‌ترین موانع کارآفرینی در روستاهای شهرستان زابل را در موانع اقتصادی، نهادی، موانع زیرساختی، موانع علمی و آموزشی، موانع توسعه‌ای، موانع فنی، موانع اجتماعی و موانع ابزاری می‌دانند. طبق تحقیقات آنها، تأثیرگذارترین موانع به ترتیب ضعف در شبکه بازاریابی، عدم امنیت سرمایه‌گذاری، دور بودن از مرکز توجهات، هزینه‌های سربار به دلیل بعد مسافت جهت تأمین مواد اولیه، دور بودن از بازارهای اصلی، عدم وجود زیرساخت‌های تولیدی و ضعف مراکز آموزشی در توسعه علم و فناوری بودند. رشیدیان و همکاران (۱۴۰۰) نیز بالا بودن هزینه‌های تولید و ضعف

کارکردهای تسهیلگری، قابلیت‌های تسهیلگری و پیامدهای تسهیلگری وجود دارد. با در نظر گرفتن یافته‌ها، می‌توان نتیجه گرفت شکل‌گیری جریان پایدار کارآفرینی در بین زنان روستایی نیازمند بهره‌گیری از تسهیلگرانی است که از قابلیت لازم برخوردار بوده و کارکرد خود را برای حمایت از زنان در فرآیند کارآفرینی به صورت هدف‌مند به انجام برسانند. زندیه و همکاران (۱۴۰۲) به توسعه مدل کارآفرینی روستایی از طریق مطالعه نقش میانجی توانمندسازی روستائیان مبتنی بر رویکرد سرمایه‌گذاری پرداختند. نتایج نشان داد که دو جریان توانمندساز شناختی می‌تواند منجر به توسعه کارآفرینی روستایی گردد. به اعتقاد پژوهشگران مهم‌ترین اقدام در حوزه بهبود محیط کسب‌وکار روستایی، بهبود محیط فرهنگی-اجتماعی است. ترویج خلاقیت و نوآوری و همچنین ترویج فرهنگ آبادانی روستایی نیازمند تربیت و اعزام سفرای فرهنگی روستایی است که نقش مهمی را در تحقق اهداف کارآفرینی روستایی یعنی اشتغال‌زایی و کاهش بیکاری دارند. همچنین توسعه کارآفرینی روستایی مانند یک سیستم، نیازمند پایش و ارزیابی نتایج به‌طور مستمر و دوره‌ای است.

تحلیل مطالعات محققان در رابطه با اهمیت کارآفرینی روستایی نشان داد ازجمله سیاست‌های اجرایی که می‌تواند در تحقق بخشی به توسعه پایدار روستایی مؤثر باشد، تأمین اشتغال و بهبود فرصت‌های شغلی و درآمدی روستائیان است که لازمه آن گسترش نوآوری و کارآفرینی در سطح جامعه روستایی است. کارآفرینی روستایی ظرفیت مهمی را برای کمک به تنوع بخشی درآمدی، افزایش تولید و بهره‌وری محصولات روستایی و بهبود مهارت‌های کارآفرینانه روستائیان ایجاد می‌کند. تعداد زیادی از مطالعات به‌طور ویژه به بررسی موانع پیش‌روی گسترش کارآفرینی روستایی پرداختند که در این

زیرساخت‌های حمایتی (نظیر بیمه) را مهم‌ترین چالش‌های کارآفرینی روستایی در شهرستان بهار گزارش نمودند. آن‌ها همچنین راهکارهای اقتصادی (نظیر اعطای تسهیلات و وام‌های کم‌بهره)، راهکارهای آموزشی (نظیر افزایش خودباوری و اعتماد به نفس) و راهکارهای حمایتی (همچون تشویق و حمایت از ایده‌های نو) را به ترتیب مؤثرترین راهکارهای توسعه کارآفرینی در سطح روستاهای شهرستان بهار می‌دانند.

حاجی‌پور (۱۳۹۹) در بررسی نقش ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی گزارش نموده است که نظام ترویج و آموزش کشاورزی قادر است با بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌های خود، نقش مهمی در تقویت روحیه کارآفرینی روستائیان ایفا نماید و همچنین با اشاعه فناوری‌های نوین و توانمندسازی جوامع روستایی آن‌ها را از حالت عقب‌ماندگی خارج کرده و بدین ترتیب روستائیان را در مسیر توسعه پایدار قرار دهد. قدیری معصوم و همکاران (۱۴۰۰) به شناسایی و اولویت‌بندی پیشران‌های توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی ایران پرداختند. نتایج فراتحلیل شناسایی شش گروه از پیشران‌های توسعه کارآفرینی روستایی شامل پیشران‌های حمایتی، پیشران‌های اقتصادی، پیشران‌های آموزشی و فناورانه، پیشران‌های اجتماعی، پیشران‌های رفتاری، پیشران‌های محیطی و زیرساختی را نشان می‌دهد. در این بین فراوانی پیشران‌های رفتاری بیشتر از سایر پیشران‌ها بوده است. شریف‌زاده و همکاران (۱۴۰۰)، پژوهشی با هدف شناسایی و تبیین کارکردها و قابلیت‌های تسهیلگران برای پیشبرد کارآفرینی زنان روستایی انجام دادند تا از نتایج بدست‌آمده، برای کاربردی تسهیلگری در ترویج کشاورزی بهره‌گرفته شود. این تحقیق در شهرستان گالیکش استان گلستان انجام شد. رابطه مثبت و معنی‌داری بین سه مولفه

بین، موانع برون‌فردی اعم از موانع اقتصادی، زیرساختی و نهادی را مورد تأکید قرار داده‌اند. موانع مهارتی و فردی نیز از جمله موانع مستقیم مرتبط با روستائیان است که در تحقیقات به آن پرداخته شده است. مطالعات بسیار محدودی نیز تلاش کردند که نقش ترویج و آموزش کشاورزی را در رفع موانع کارآفرینی روستایی برجسته ساخته و کارشناسان ترویجی را به‌عنوان سفرای فرهنگی ترویج در جامعه روستایی عنوان کنند. در مجموع هرچند کارآفرینی روستایی یک ضرورت در جامعه روستایی است اما عملیاتی شدن آن نیازمند برخورداری از تمامی امکانات در سطح جامعه روستایی است. نظام ترویج و آموزش کشاورزی می‌تواند تسهیلگر خوبی در راستای توانمندسازی جامعه روستایی، ارتقای مهارت‌ها و ظرفیت‌های کارآفرینانه روستائیان و ایجاد تعامل بین کنشگران توسعه کارآفرینی روستایی باشد. لازمه تحقق این مهم، توجه ویژه به نقش ترویج در توسعه کارآفرینی روستایی و ارائه راهکارهایی در راستای ارتقاء و بهبود این نقش خواهد بود. این نقش ترویج در تحقیق حاضر در قالب سند توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاها در بخش کالپوش شهرستان میامی مورد بررسی قرار گرفت.

مواد و روش‌ها

پژوهش از نظر رویکرد کلی و ماهیت داده‌ها، از نوع مطالعات ترکیبی متوالی (کیفی- کمی) است. همچنین از نظر هدف نیز کاربردی است زیرا تحلیل نقش تسهیلگری ترویج کشاورزی می‌تواند ضمن گسترش کارآفرینی در منطقه، اطلاعات مفیدی را نیز در ارتباط با روند انجام پروژه در اختیار کارشناسان و مسئولان ترویج و توسعه روستایی قرار داده و آن‌ها را در مسیر برنامه‌ریزی و مدیریت بهتر پروژه یاری برساند. در این پژوهش ابتدا در بخش کیفی و به

منظور تدوین شاخص‌های اثرگذار ترویج، ۱۲ نفر از کارشناسان و کارآفرینان روستایی که با روش گلوله برفی انتخاب شدند، تا رسیدن به مرحله اشباع نظری مورد مصاحبه قرار گرفتند. اعتبارسنجی یافته‌ها توسط مشارکت‌کنندگان^۱ و تکنیک مثلث‌سازی داده‌ای^۲ (استفاده از منابع داده‌ای گوناگون) تأیید شد. پس از انجام مصاحبه، داده‌های به دست آمده با روش تحلیل محتوای کیفی استقرایی بررسی و پس از استخراج کدها، دسته‌بندی آن‌ها در مفاهیم و مقوله‌ها صورت گرفت. همچنین شاخص‌های استخراج شده بخش کیفی در تدوین پرسشنامه محقق‌ساخته بخش کمی استفاده شد. روش پژوهش در بخش کمی تحقیق در دسته مطالعات توصیفی- پیمایشی قرار می‌گیرد. بخش کمی با هدف تحلیل نقش تسهیلگری ترویج به انجام رسید. از کلیه بهره‌برداران شرکت‌کننده در پروژه، با استفاده از فرمول کوکران^۳ حجم نمونه معادل ۱۸۲ نفر تعیین شد که افراد نمونه با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی ساده انتخاب شدند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعیین شد. روایی صوری پرسشنامه محقق‌ساخته از طریق گروه متخصصان و پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد (مقدار ضریب ۰/۷۲-۰/۹۱). تجزیه و تحلیل داده‌های کمی در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی به انجام رسید. در بخش آمار توصیفی، از آماره‌هایی همچون فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار استفاده شد. در بخش آمار استنباطی و با توجه به نرمال نبودن توزیع داده‌ها، ناپارامتری بودن آن‌ها و وجود چهار گروه فعالیت کارآفرینانه روستایی مرتبط با پروژه‌های کشاورزی بر اساس سند توسعه اقتصادی و اشتغال- زایی روستاها در بخش کالپوش (اعم از فعالیت‌های باغی، زراعی، دام/ طیور/ آبیان، صنایع تبدیلی) برای

^۱. Member Checking

^۲. Data Triangulation

^۳. Cochran formula

ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش مورد مصاحبه نیمه ساختارمند قرار گرفتند. برخی از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد مورد مصاحبه به شرح جدول ۱ است.

با توجه به نتایج ارائه شده در جدول ۱، اکثر افراد مورد مصاحبه را مردان با سطح تحصیلات کارشناسی ارشد و میانگین سنی ۴۷/۷۵ سال تشکیل دادند. ۵ نفر از آن‌ها (۴۱/۷ درصد) کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی شهرستان میامی هستند و مابقی (۷ نفر معادل ۵۸/۳ درصد) کارآفرینان روستائی و کشاورزی شهرستان میامی بودند. میانگین مدت زمان مصاحبه‌ها نیز حدود ۴۸/۷۵ دقیقه بود. پس از انجام مصاحبه، داده‌های به دست آمده از طریق تحلیل محتوای کیفی استقرایی خلاصه و تفسیر شد. ابتدا نکات کلیدی داده‌های مصاحبه‌ها در قالب کدهای باز استخراج شدند سپس با مقایسه کدهای به دست آمده از مرحله قبل کدهایی که اشاره به یک جنبه مشترک در پدیده مورد بررسی داشتند به عنوان یک مفهوم درآمدند. این مفاهیم شامل آموزشی، فناوری و تجهیزات نوین، دسترسی به منابع اطلاعاتی، اجتماعی، اقتصادی، آگاهی از قوانین و محیط‌زیستی بودند. در پایان مفاهیم مشترک نیز در قالب یک مقوله قرار گرفتند. در مجموع ۴۷ کد باز از مصاحبه‌ها استخراج شد. پس از استخراج کدهای باز حاصل از بررسی مصاحبه‌های تحقیق، مفاهیم و مقوله‌ها نیز مشخص شدند که نتایج آن در جدول ۲ ارائه شده است.

مقایسه دقیق‌تر و مفصل‌تر شاخص‌های اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی در بین چهار گروه فعالیت‌های مذکور، آزمون مقایسه‌ای ناپارامتری کروسکال-والیس^۱ با استفاده از نرم‌افزار SPSS²⁶ انجام شد. آزمون کروسکال-والیس یا آزمون H به عنوان یک جایگزین برای تجزیه و تحلیل واریانس یک طرفه محسوب می‌شود. به این ترتیب اگر فرضیه‌های اساسی در مورد آن‌ها^۲ در نمونه گرفته شده صدق نکند، بهتر است از روش ناپارامتری آن یعنی آزمون کروسکال والیس استفاده شود (منصورفر، ۱۳۹۷).

منطقه مورد مطالعه: بخش کالپوش از توابع شهرستان میامی استان سمنان است که ۱۵۵۲ کیلومتر مربع مساحت دارد و از جمله بخش‌های استان سمنان است که از ابتدای طرح به طور فعالی در تدوین سند توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاها و اجرایی شدن طرح مذکور نقش پررنگ داشته است. این بخش از پتانسیل‌های بالایی چون خاک حاصلخیز و بارندگی مناسب (در مناطقی با بارندگی بالای ۶۰۰ میلیمتر)، اراضی زراعی شیب‌دار مستعد پرورش درخت و گیاهان دارویی، مزارع آبی با تنوع کشت محصولات زراعی، کارگاه‌های جمع‌آوری لبنیات، مزارع پرورش فزل‌آلا و جمعیت جوان و باسواد برخوردار است.

نتایج

۱۲ نفر از کارشناسان و کارآفرینان روستایی شهرستان میامی برای شناسایی و تدوین شاخص‌های اثرگذاری

¹ . Kruskal Wallis test

² . ANOVA

جدول ۱- ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مشارکت‌کنندگان بخش کیفی (n=۱۲)

شماره نفرات مصاحبه‌شونده	جنسیت	سطح تحصیلات	شغل	سن (سال)	سابقه‌ی فعالیت کارآفرینانه/کارشناسی (سال)	میانگین مدت زمان مصاحبه (دقیقه)
۱	مرد	کارشناسی ارشد	کارشناس سازمان جهاد کشاورزی	۵۴	۲۲	۴۰
۲	مرد	کارشناسی ارشد	کارآفرین و تولید کننده	۵۱	۲۰	۵۵
۳	مرد	کارشناسی	کارآفرین	۴۷	۱۸	۴۵
۴	زن	دکتری	کارآفرینی کشاورزی	۴۲	۱۳	۴۵
۵	زن	کارشناسی	کارشناس سازمان جهاد	۵۰	۲۳	۵۵
۶	مرد	دکتری	کارآفرین	۴۵	۱۹	۵۰
۷	مرد	کارشناسی ارشد	کارشناس سازمان جهاد	۵۳	۲۵	۳۵
۸	مرد	کارشناسی	کارآفرین	۵۷	۲۵	۵۰
۹	زن	کارشناسی ارشد	کارآفرین	۳۹	۱۲	۴۵
۱۰	مرد	کارشناسی ارشد	کارآفرین و تولید کننده	۴۲	۱۵	۷۵
۱۱	زن	کارشناسی ارشد	کارشناس سازمان جهاد	۴۵	۱۵	۵۰
۱۲	مرد	کارشناسی ارشد	کارشناس سازمان جهاد	۴۸	۲۰	۴۵

جدول ۲- کدهای استخراج شده، مفاهیم و مقوله‌ها

مقوله	مفاهیم	کد باز
	بعد آموزشی	ارتقای دانش کارآفرینانه کشاورز
		بهبود مهارت‌های عملی کشاورز
		افزایش آگاهی‌های عمومی کشاورز
		افزایش خلاقیت و نوآوری کشاورز
	بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین	آشنایی با تجهیزات جدید
		کسب مهارت کافی در استفاده از فناوری جدید
		امکان خرید تجهیزات نوین
		به‌روز کردن تجهیزات موجود
شاخص‌های اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی	دسترسی به منابع اطلاعاتی	دسترسی بیشتر کشاورز به کانال‌های ارتباطی
		افزایش دسترسی کشاورز به مروجان و کارشناسان
		افزایش دسترسی به سایر متخصصان حوزه فعالیت کاری کشاورز
		دسترسی کشاورز به کشاورزان خلاق و پیشرو

تحلیل نقش تسهیلگری ترویج در توسعه کارآفرینی روستایی / تقی قربانیان و همکاران

مقوله	مفاهیم	کد باز		
در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش	بعد اجتماعی	ارتقای مشارکت زنان روستایی		
		تقویت کار گروهی در بین کشاورزان و روستائیان		
		عضویت اکثریت کشاورزان در تشکل‌های کشاورزی و تعاونی‌ها		
		دسترسی بیشتر کشاورز به مسئولان استان و شهرستان		
		افزایش اعتماد کشاورزان به مسئولان		
		افزایش اعتماد کشاورزان به سایر همکاران و بهره‌برداران		
		علاقه‌مندی کشاورزان به تأسیس تعاونی تخصصی جدید		
		ارتقای امیدواری و خوش‌بینی نسبت به ادامه فعالیت کارآفرینانه در آینده		
		افزایش همکاری با سایر کارآفرینان روستایی		
		علاقه‌مندی فرزندان و نسل جوان به ادامه پروژه در آینده		
		افزایش مهاجرت معکوس به روستا		
		کاهش اختلافات و درگیری‌ها بین روستائیان در موضوعات مختلف		
		بعد اقتصادی	بعد اقتصادی	افزایش میزان دسترسی کشاورز به تسهیلات بانکی
افزایش درآمد سالانه‌ی کشاورز				
افزایش قدرت بازاریابی کشاورز				
افزایش اشتغال توسط فعالیت کارآفرینانه کشاورز در روستا				
تولید محصول متنوع‌تر و بازارپسندتر				
افزایش تعداد مشتریان محصولات تولیدی و خدماتی				
افزایش توانایی کشاورز در فروش به موقع محصول				
افزایش دسترسی به سرمایه اولیه				
افزایش حمایت مالی و اعتباری سازمان‌ها و نهادهای دولتی				
تأمین به موقع نهاده‌های مورد نیاز				
دسترسی به تأمین‌کنندگان مطمئن و قابل اعتماد نهاده‌ها				
آگاهی از قوانین	آگاهی از قوانین			روشن‌تر و شفاف‌تر شدن قوانین مالیاتی
				آگاهی از قوانین و مقررات راه‌اندازی و توسعه پروژه توسط کشاورز
		افزایش آگاهی کشاورز نسبت به قوانین بیمه و استفاده از خدمات بیمه‌ای		
		شفافیت قوانین و مقررات محیط‌زیستی موجود		
بعد محیط‌زیستی	بعد محیط‌زیستی	افزایش آگاهی محیط‌زیستی کشاورز		
		کاهش مصرف سموم و مواد شیمیایی		
		افزایش استفاده از مواد و نهاده‌های سالم و ارگانیک		
		مدیریت مصرف آب		
		مصرف بهینه انرژی		
		ایجاد یک سیستم آموزش و اطلاع‌رسانی برای بهبود محیط‌زیست روستایی		
		ایجاد یک نظام مدیریتی و نظارتی توسط دولت در رابطه با مسائل محیط - زیستی		
		کمک و حمایت دولتی در مواقع بروز خطرات مختلف		

کمی تحقیق در نظر گرفته شدند. سپس پرسشنامه محقق ساخته از نظر روایی و پایایی مورد بررسی قرار گرفته و تأیید شد و پس از نهایی سازی جمع آوری داده‌ها، تحلیل آن‌ها آغاز گردید. به منظور انتخاب آزمون‌های آماری مناسب ابتدا داده‌ها از نظر نرمال بودن یا نبودن مورد بررسی قرار گرفتند و نتایج این بررسی در جدول ۳ ارائه شده است.

در مجموع ۷ شاخص بعد آموزشی، بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین، دسترسی به منابع اطلاعاتی، بعد اجتماعی، بعد اقتصادی، آگاهی از قوانین، بعد محیط‌زیستی در راستای اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش پس از انجام مصاحبه با کارشناسان و کارآفرینان شهرستان میامی شناسایی شدند. شاخص‌های شناسایی شده به‌عنوان گویه‌های پرسشنامه بخش

جدول ۳- بررسی نرمال بودن یا نبودن داده‌های بخش کمی تحقیق

متغیرها		آزمون کولموگروف اسمیرنف		آزمون شاپیرو و ویلک	
		معنی‌داری	مقدار آماره	معنی‌داری	مقدار آماره
بعد آموزشی		۰/۰۰۰۱	۰/۹۱	۰/۰۰۰۱	۰/۱۸
بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین		۰/۰۰۰۱	۰/۹۴	۰/۰۰۰۱	۰/۱۷
دسترسی به منابع اطلاعاتی		۰/۰۰۰۱	۰/۹۱	۰/۰۰۰۱	۰/۲۶
بعد اجتماعی		۰/۰۰۰۱	۰/۹۱	۰/۰۰۰۱	۰/۱۵
بعد اقتصادی		۰/۰۰۰۱	۰/۹۰	۰/۰۰۰۱	۰/۱۷
آگاهی از قوانین		۰/۰۰۰۱	۰/۹۲	۰/۰۰۰۱	۰/۱۷
بعد محیط‌زیستی		۰/۰۰۰۱	۰/۹۵	۰/۰۰۰۱	۰/۱۶

زایی روستاهای بخش کالپوش به جامعه روستایی و کشاورزی منطقه معرفی شده‌اند. بیشترین افراد حاضر در تحقیق، پروژه‌های زراعی (کشت کاملینا، کشت زعفران و استفاده از بذر اصلاح شده) (۱۱۸ نفر) را به انجام رسانده‌اند و پس از آن پروژه‌های باغی با تعداد ۳۸ نفر، صنایع تبدیلی (۱۷ نفر) و در آخر پروژه‌های دام/ طیور و آبزیان (۹ نفر) قرار دارد. اکثر افراد شرکت‌کننده در تحقیق مرد (۱۴۳ نفر/ ۷۸/۶ درصد)، در محدوده سنی ۴۵-۴۰ سال (۶۹ نفر/ ۳۷/۹ درصد) و با سطح تحصیلات دیپلم (۹۲ نفر/ ۵۰/۵ درصد) بودند. همچنین با توجه به معنی‌دار شدن دو آزمون کولموگروف اسمیرنف و شاپیرو و ویلک، داده‌های تحقیق توزیع نرمالی را ندارند و در نتیجه می‌توان از آزمون‌های ناپارامتری جهت بررسی اهداف تحقیق

فهرستی از پروژه‌های ارائه شده در قالب سند توسعه روستایی آماده شد که شامل ۱۱ پروژه مختلف بود. بر این اساس سه پروژه احداث باغ در اراضی شیبدار (۲۴ نفر)، گلستان گل محمدی (۸ نفر) و اصلاح ارقام گردو (۶ نفر) در قالب پروژه‌های باغی تعریف شدند. کشت کاملینا (۱۹ نفر)، کشت زعفران (۵۶ نفر) و استفاده از بذر اصلاح شده (۴۳ نفر) نیز به‌عنوان پروژه‌های بخش زراعی مشخص گردیدند. پرورش دام سبک صنعتی (۳ نفر)، دام سنگین صنعتی (۲ نفر)، پرورش ماهی (۳ نفر) و پرورش شترمرغ (۱ نفر) نیز جزء فعالیت‌های دام، طیور و آبزیان دسته‌بندی شدند. پروژه کارگاه فرآوری لبنیات (۱۷ نفر) نیز به‌عنوان صنایع تبدیلی در نظر گرفته شد که در قالب پروژه‌های کشاورزی سند توسعه اقتصادی و اشتغال-

تحلیل نقش تسهیلگری ترویج در توسعه کارآفرینی روستایی / تقی قربانپان و همکاران

بهره گرفت. شاخص‌های اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش اولویت‌بندی شدند که نتایج آن در جدول ۴ گزارش شده است.

جدول ۴- اولویت‌بندی شاخص‌های اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش (n=۱۸۲)

شاخص‌های اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی	گروه‌ها	میانگین	انحراف معیار	رتبه‌ی اثرگذاری در شاخص	میانگین کلی شاخص	انحراف معیار کلی شاخص	رتبه کلی شاخص
بعد آموزشی	ارتقای دانش کارآفرینانه کشاورز	۳/۹۱	۰/۶۹	۲	۳/۸۳	۰/۶۵	۱
	بهبود مهارت‌های عملی کشاورز	۳/۸۰	۰/۷۴	۳			
	افزایش آگاهی‌های عمومی کشاورز	۳/۹۲	۰/۸۰	۱			
	افزایش خلاقیت و نوآوری کشاورز	۳/۶۷	۰/۹۳	۴			
بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین	آشنایی با تجهیزات جدید	۳/۶۵	۰/۶۶	۱	۳/۱۵	۰/۵۵	۵
	کسب مهارت کافی در استفاده از فناوری جدید	۳/۴۱	۰/۵۹	۲			
	امکان خرید تجهیزات نوین	۲/۸۸	۰/۷۷	۳			
	به‌روز کردن تجهیزات موجود	۲/۶۴	۰/۸۱	۴			
دسترسی به منابع اطلاعاتی	دسترسی بیشتر کشاورز به کانال‌های ارتباطی	۴/۱۲	۰/۸۹	۱	۳/۶۹	۰/۵۳	۲
	افزایش دسترسی کشاورز به مروجان و کارشناسان	۳/۹۷	۰/۶۲	۲			
	افزایش دسترسی به سایر متخصصان حوزه فعالیت کاری کشاورز	۳/۰۹	۰/۵۵	۴			
	دسترسی کشاورز به کشاورزان خلاق و پیشرو	۳/۵۸	۰/۵۷	۳			
بعد اجتماعی	ارتقای مشارکت زنان روستایی	۳/۲۱	۰/۸۷	۳	۲/۹۹	۰/۷۵	۶
	تقویت کار گروهی در بین کشاورزان و روستائیان	۳/۶۲	۰/۵۷	۱			
	عضویت اکثریت کشاورزان در تشکل‌های کشاورزی و تعاونی‌ها	۲/۷۳	۰/۹۶	۹			
	دسترسی بیشتر کشاورز به مسئولان استان و شهرستان	۲/۵۹	۱/۰۱	۱۱			
	افزایش اعتماد کشاورزان به مسئولان	۲/۳۹	۰/۸۸	۱۲			
	افزایش اعتماد کشاورزان به سایر همکاران و بهره‌برداران	۲/۹۲	۱/۲۳	۸			
	علاقه‌مندی کشاورزان به تأسیس تعاونی تخصصی جدید	۳/۱۴	۱/۰۵	۵			
	ارتقای امیدواری و خوش بینی نسبت به ادامه فعالیت کارآفرینانه در آینده	۳/۴۶	۰/۸۴	۲			
	افزایش همکاری با سایر کارآفرینان روستایی	۳/۰۶	۱/۰۶	۶			
	علاقه‌مندی فرزندان و نسل جوان به ادامه پروژه	۳/۱۵	۰/۹۸	۴			

مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، دوره ۱۲، شماره ۴، ۱۴۰۴

			در آینده			
			۷	۱/۰۷	۲/۹۷	افزایش مهاجرت معکوس به روستا
			۱۰	۱/۱۲	۲/۷۰	کاهش اختلافات و درگیری‌ها بین روستائیان در موضوعات مختلف مانند مدیریت آب و....
۳	۰/۵۴	۳/۲۵	۱۱	۰/۸۶	۲/۷۱	افزایش میزان دسترسی کشاورز به تسهیلات بانکی
			۲	۰/۹۰	۳/۵۶	افزایش درآمد سالانه کشاورز
			۸	۰/۶۶	۳/۱۶	افزایش قدرت بازاریابی کشاورز
			۱	۰/۶۷	۳/۵۷	افزایش اشتغال توسط فعالیت کارآفرینانه‌ی کشاورز در روستا
			۳	۰/۸۲	۳/۶۰	تولید محصول متنوع‌تر و بازاریاب‌سندتر
			۴	۰/۶۷	۳/۳۵	افزایش تعداد مشتریان محصولات تولیدی و خدماتی
			۵	۰/۶۹	۳/۳۴	افزایش توانایی کشاورز در فروش به موقع محصول
			۷	۰/۹۸	۳/۱۸	افزایش دسترسی به سرمایه اولیه
			۱۰	۰/۷۹	۳	افزایش حمایت مالی و اعتباری سازمان‌ها و نهادهای دولتی
			۶	۰/۸۹	۳/۲۶	تأمین به موقع نهادهای موردنیاز
			۹	۰/۶۹	۳/۰۱	دسترسی به تأمین کنندگان مطمئن و قابل اعتماد نهاده‌ها
۷	۰/۴۶	۲/۸۵	۳	۰/۵۱	۲/۷۱	روشن‌تر و شفاف‌تر شدن قوانین مالیاتی
			۲	۰/۶۳	۲/۹۹	آگاهی از قوانین و مقررات راه‌اندازی و توسعه پروژه توسط کشاورز
			۱	۰/۶۶	۳/۰۲	افزایش آگاهی کشاورز نسبت به قوانین بیمه و استفاده از خدمات بیمه‌ای
			۴	۰/۵۸	۲/۶۶	شفافیت قوانین و مقررات محیط‌زیستی موجود
۴	۰/۵۲	۳/۲۴	۷	۰/۸۰	۲/۸۹	افزایش آگاهی محیط‌زیستی کشاورز
			۴	۰/۷۵	۳/۴۶	کاهش مصرف سموم و مواد شیمیایی
			۳	۰/۶۳	۳/۵۶	افزایش استفاده از مواد و نهادهای سالم و ارگانیک
			۱	۰/۶۵	۳/۸۹	مدیریت مصرف آب
			۲	۰/۶۵	۳/۶۹	مصرف بهینه انرژی
			۵	۰/۷۶	۲/۹۱	ایجاد یک سیستم آموزش و اطلاع‌رسانی برای بهبود محیط‌زیست روستایی
			۸	۰/۸۹	۲/۷۱	ایجاد یک نظام مدیریتی و نظارتی توسط دولت در رابطه با مسائل محیط‌زیستی
۶	۰/۸۴	۲/۹۰	کمک و حمایت دولتی در مواقع بروز خطرات مختلف			

اقتصادی، افزایش اشتغال توسط فعالیت کارآفرینانه کشاورز در روستا اصلی‌ترین اولویت و افزایش میزان دسترسی کشاورز به تسهیلات بانکی کمترین و پایین‌ترین اولویت را دارد. در شاخص آگاهی از قوانین نیز افزایش آگاهی کشاورز نسبت به قوانین بیمه و استفاده از خدمات بیمه‌ای اولین اولویت و شفافیت قوانین و مقررات محیط‌زیستی موجود پایین‌ترین اولویت را کسب کرده است. از نظر شاخص بعد محیط‌زیستی، مدیریت مصرف آب و ایجاد یک نظام مدیریتی و نظارتی توسط دولت در رابطه با مسائل محیط‌زیستی به ترتیب اولویت اول و آخر را به دست آوردند.

با توجه به نرمال نبودن توزیع داده‌ها، ناپارامتری بودن آن‌ها و وجود چهار گروه فعالیت کارآفرینانه روستایی مرتبط با پروژه‌های کشاورزی بر اساس سند توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاها در بخش کالپوش (اعم از فعالیت‌های باغی، زراعی، دام/طیور/آبزیان، صنایع تبدیلی) جهت مقایسه دقیق‌تر و مفصل‌تر شاخص‌های اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی در بین چهار گروه فعالیت‌های مذکور از آزمون مقایسه‌ای ناپارامتری کروسکال-والیس استفاده شد و نتایج آن در قالب جدول ۵ ارائه گردید.

بر اساس نتایج ارائه شده در جدول ۵ و با توجه به معنی‌دار بودن ضریب کای اسکوئر در رابطه با کل شاخص‌های اثرگذاری، اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش در بین گروه‌های شغلی مورد مقایسه، متفاوت است. بر این اساس با توجه به میانگین رتبه‌ای بیشتر در فعالیت‌های زراعی، نقش تسهیلگری ترویج و آموزش کشاورزی و اثرگذاری آن در توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه زراعی بیشتر از سایر فعالیت‌های کارآفرینانه کشاورزی بوده است.

نتایج اولویت‌بندی شاخص‌های اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش از نظر هفت شاخص مشخص شده (بعد آموزشی، بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین، دسترسی به منابع اطلاعاتی، بعد اجتماعی، بعد اقتصادی، آگاهی از قوانین و بعد محیط‌زیستی) در پروژه‌های مختلف نشان داد که از دیدگاه بهره‌برداران شرکت‌کننده در پژوهش، در مجموع شاخص بعد آموزشی (با میانگین ۳/۸۳)، دسترسی به منابع اطلاعاتی (میانگین ۳/۶۹) و بعد اقتصادی (میانگین ۳/۲۵) رتبه‌های اول تا سوم را به دست آوردند. این در حالی است که آگاهی از قوانین با میانگین ۲/۸۵ پایین‌ترین اولویت را در بین شاخص‌ها دارد و در نتیجه، ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش کمترین اثرگذاری را از نظر آگاهی از قوانین برجای گذاشته است. همچنین رتبه‌بندی‌های جداگانه‌ای در بین گویه‌های هر شاخص نیز صورت گرفته است. در بعد آموزشی گویه افزایش آگاهی‌های عمومی کشاورز بهترین رتبه و گویه افزایش خلاقیت و نوآوری کمترین اولویت را کسب کرده است. در شاخص بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین، گویه آشنایی با تجهیزات جدید بهترین وضعیت و گویه به‌روز کردن تجهیزات موجود کمترین اولویت را دست آوردند. همچنین در شاخص دسترسی به منابع اطلاعاتی، دسترسی بیشتر کشاورز به کانال‌های ارتباطی و افزایش دسترسی به سایر متخصصان حوزه فعالیت کاری کشاورز به ترتیب بالاترین و کمترین اولویت را به دست آوردند. در بعد اجتماعی نیز تقویت کار گروهی در بین کشاورزان و روستائیان اصلی‌ترین اولویت گزارش شده در حالی که افزایش اعتماد کشاورزان به مسئولان پایین‌ترین اولویت در بعد اجتماعی محسوب می‌شود. در بعد

جدول ۵- مقایسه نقش تسهیلگری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش در بین چهار گروه فعالیت کارآفرینانه روستایی (n=۱۸۲)

معنی- داری	کای اسکوئر	میانگین رتبه‌ها در گروه‌های شغلی مورد مقایسه				شاخص‌های اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش
		فعالیت‌های صنایع تبدیلی	فعالیت‌های دام/طیور/ آبزیان	فعالیت‌های زراعی	فعالیت- های باغی	
۰/۰۰۰۱	۲۳/۴۲**	۷۸/۵۳	۷۱/۱۷	۱۰۴/۶۶	۶۱/۲۶	بعد آموزشی
۰/۰۰۰۱	۳۰/۷۳**	۹۵/۱۵	۷۶/۷۸	۱۰۴/۸۲	۵۲	بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین
۰/۰۲	۹/۵۳*	۸۱	۹۷/۳۹	۹۸/۹۵	۷۱/۶۷	دسترسی به منابع اطلاعاتی
۰/۰۴	۸/۲۴*	۹۲/۴۱	۸۶/۵۶	۹۸/۴۸	۷۰/۵۸	بعد اجتماعی
۰/۰۰۰۱	۱۸/۴۸**	۸۵/۰۳	۱۱۵/۱۷	۱۰۰/۳۲	۶۱/۳۹	بعد اقتصادی
۰/۰۰۰۱	۴۰/۰۶**	۶۸/۱۸	۶۱/۵۰	۱۰۹/۱۰	۵۴/۳۸	آگاهی از قوانین
۰/۴۶	۲/۶۰ ^{ns}	۹۸/۵۳	۱۰۵/۵۶	۸۷/۰۲	۹۸/۹۳	بعد محیط‌زیستی
۰/۰۰۰۱	۲۴/۱۸**	۷۹/۷۱	۸۳/۷۸	۱۰۴/۶۶	۵۷/۷۴	کل شاخص‌ها

طیف لیکرت: ۱= هیچ، ۲= کم، ۳- تاحدودی، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد، یادآوری: **، * و ^{ns} به ترتیب سطح معنی‌داری ۰/۰۱، ۰/۰۵ و عدم معنی‌داری

فعالیت‌های کارآفرینانه بخش زراعی موفق‌تر بوده است. اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در شاخص بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین در فعالیت‌های باغی، بعد محیط‌زیستی فعالیت‌های زراعی، آگاهی از قوانین در فعالیت‌های دام/طیور/آبزیان و صنایع تبدیلی در کمترین حد است.

بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بررسی اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی بخش کالپوش در قالب پروژه‌های کشاورزی سند توسعه اقتصادی و اشتغال-زایی نشان داد که ترویج در قالب هفت شاخص بعد آموزشی، بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین، دسترسی به منابع اطلاعاتی، بعد اجتماعی، بعد اقتصادی، آگاهی از قوانین و بعد محیط‌زیستی می‌تواند بیشترین نقش و اثرگذاری را داشته باشد. به عبارت دیگر ترویج و آموزش کشاورزی بر اساس هفت شاخص عنوان شده می‌تواند نقش پررنگی را در

بررسی دقیق‌تر داده‌ها نشان می‌دهد که اثرگذاری فعالیت‌های ترویج و آموزش کشاورزی از نظر شاخص‌های آموزشی، بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین، دسترسی به منابع اطلاعاتی، بعد اجتماعی و آگاهی از قوانین در فعالیت‌های زراعی بیشتر از سایر گروه‌های شغلی است و این در حالی است که تنها در دو شاخص اقتصادی و محیط‌زیستی فعالیت‌های تسهیلگری ترویج و آموزش کشاورزی در بخش فعالیت‌های زراعی ضعیف‌تر بوده و در بین کشاورزان گروه شغلی دام/طیور/آبزیان از نظر این دو شاخص وضعیت بهتری وجود دارد. به بیان دیگر ترویج و آموزش کشاورزی با نقش تسهیلگری خود توانسته است در فعالیت‌های کارآفرینانه دام/طیور/آبزیان از نظر اقتصادی و محیط‌زیستی تأثیرات بهتر و قوی‌تری را برجای بگذارد. اما ترویج و آموزش کشاورزی در سایر شاخص‌ها از جمله آموزشی، بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین، دسترسی به منابع اطلاعاتی، بعد اجتماعی و آگاهی از قوانین در

شاخص بعد آموزشی، دسترسی به منابع اطلاعاتی و بعد اقتصادی در سه رتبه نخست داشت. این یافته با نتایج مطالعات سایر محققان به طور ضمنی سازگار است. قدیری معصوم و همکاران (۱۴۰۰) مهم ترین پیشران های کارآفرینی روستایی را در شاخص های حمایتی، اقتصادی، آموزشی-فناوری، اجتماعی، رفتاری، محیطی و زیرساختی معرفی می کنند که بخش مهمی از یافته های آنان با مطالعه حاضر مطابقت دارد. زیرا ترویج کشاورزی نقش پررنگی را در بهبود شرایط آموزشی- اجتماعی، رفتاری و حمایتی برجای خواهد گذاشت و می تواند زمینه های توسعه کارآفرینی روستایی را فراهم سازد. Haoying et al. (2023) نیز حمایت نهادی را در توسعه کارآفرینی روستایی چین مؤثر می دانند. مؤمنی هلالی و همکاران (۱۳۹۸) نیز در تحلیل وضعیت اکوسیستم کارآفرینی، عمیق ترین شکاف بین وضعیت موجود و مطلوب را در مؤلفه های تأمین مالی و سیاست عنوان نموده اند. زندیه و همکاران (۱۴۰۲) نیز معتقدند که ترویج کشاورزی در بهبود دو مؤلفه فرهنگی شامل خلاقیت و نوآوری و همچنین فرهنگ آبادانی روستا نقش مؤثری را خواهد داشت. آنها همچنین معتقدند که با اعزام سفرای فرهنگی می توان کارآفرینی روستایی را تقویت نمود. به نظر می رسد که تسهیلگران و مروجان می توانند به دلیل آشنایی با فضای روستایی و برخورداری از دیدگاه جامع فرهنگی- اجتماعی روستایی به عنوان سفرای فرهنگی، شرایط کارآفرینی روستایی را تسهیل کنند. Sharma and Bhatt (2022) نیز معتقدند که برای ایجاد کارآفرینی موفق در عرصه کشاورزی باید نوآوری، اطمینان، ارتقای تحمل ریسک، صداقت و توجه به چشم انداز بلندمدت داشت که همه این مؤلفه ها را می توان در زمره فعالیت های ترویجی دانست. ترویج و آموزش کشاورزی به دنبال ایجاد فضای اجتماعی مناسب، ارائه نوآوری ها و ایجاد

توسعه کارآفرینی روستایی ایفا کند. یافته های حاجی - پور (۱۳۹۹) نیز ضمن مطابقت با نتایج این مطالعه بر این نکته تأکید دارد که ترویج در تقویت روحیه کارآفرینی، اشاعه فناوری و توانمندسازی جامعه روستایی و توسعه کارآفرینی نقش بسیار مؤثری را دارد. البته از ترویج و آموزش کشاورزی این انتظار می رود که با اشاعه فناوری و نوآوری های کشاورزی، نقش آموزشی و اطلاعاتی گسترده ای را ایفا کند و به این ترتیب زمینه های توانمندسازی اجتماع روستایی را چه در بعد اقتصادی، چه در بعد اجتماعی و محیط زیستی فراهم سازد. به این ترتیب، ترویج و آموزش کشاورزی به دنبال گسترش ابعاد مهم توسعه پایدار در سطح جامعه روستایی خواهد بود. Akter et al. (2019) نیز بر اهمیت فعالیت تسهیلگران ترویجی تأکید داشته اند و معتقد هستند که جهت گیری درست کارکردی و ارتقای قابلیت های تسهیلگران آنها را در انجام فعالیت های شغلی و تسهیلگری یاری می رساند. مطالعه شریفزاده و همکاران (۱۴۰۰) نیز ضمن تأیید این یافته بر این نکته تأکید دارد که بین کارکردهای تسهیلگری، قابلیت های تسهیلگری و پیامدهای تسهیلگری رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد که همه این عوامل مهم می توانند موجب شکل گیری جریان پایدار کارآفرینی روستایی شوند. به عبارت دیگر، زمانی می توان به کارآفرینی پایدار روستایی دست یافت که تسهیلگرانی با قابلیت مناسب وجود داشته باشند و به صورت هدفمند، کارکردهای تسهیلگری خود را تنظیم کرده باشند. در این حالت است که تسهیلگری پیامدهای مثبت خود را به جا گذاشته و به موفقیت شغلی تسهیلگران روستایی در مقیاس کوچک و موفقیت ترویج و آموزش کشاورزی در مقیاس وسیع تر دست می یابیم.

اولویت بندی شاخص های هفت گانه اثرگذاری ترویج در کارآفرینی روستایی حاکی از اهمیت

اعتماد به نفس در کشاورزان و روستاییان است تا از دستاوردهای چنین تلاشی بتواند چشم‌انداز بلندمدت مناسبی را برای توسعه کارآفرینی روستایی فراهم کند. حسینی‌نیا و فلاحی (۱۳۹۶) نیز عوامل مختلف از جمله عوامل فردی، فرهنگی، اجتماعی، آموزشی، نهادی و قانونی را برای توسعه کارآفرینی روستایی مؤثر می‌دانند.

نتایج مقایسه چهار گروه شغلی زراعی، باغی، دام/طیور/آبزیان و صنایع تبدیلی نشان داد که اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در بین این گروه‌های شغلی متفاوت است و بیشترین نقش تسهیلگری ترویج و اثرگذاری آن در توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه زراعی بوده است. همچنین ترویج و آموزش کشاورزی از نظر آموزش، بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین، دسترسی به منابع اطلاعاتی، بعد اجتماعی و آگاهی از قوانین در فعالیت‌های کارآفرینانه بخش زراعی موفق‌تر از سایر بخش‌ها عمل کرده این در حالی است که از نظر شاخص‌های اقتصادی و محیط‌زیستی تأثیرات بهتر و قوی‌تری را در فعالیت‌های کارآفرینانه دام/طیور و آبزیان داشته است. بررسی یافته‌های توصیفی نشان داد که بیشترین افراد تحت پوشش در قالب پروژه‌های زراعی فعالیت می‌کنند (۱۱۸ نفر) که در مقایسه با سایر پروژه‌ها رقم بالایی است. بنابراین کاملاً ضروری است که اثرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در این‌گونه پروژه‌ها بیشتر از سایر موارد باشد. زیرا؛ موفقیت کلی پروژه‌ها وابسته به اثرگذاری بیشتر ترویج در انجام فعالیت‌های کارآفرینانه در قالب پروژه‌های معرفی شده است. (Kolomi et al. (2021) نیز به اهمیت سایر فعالیت‌ها در کنار فعالیت‌های زراعی تأکید داشته‌اند. به اعتقاد آن‌ها باید کارآفرینی در سایر حوزه‌ها از جمله دام، ماهیگیری و جنگلداری در کنار بخش زراعی در کشور نیجریه مدنظر مسئولان قرار

بگیرد. نکته مهم در رابطه با اثر قوی‌تر ترویج و آموزش کشاورزی از نظر شاخص اقتصادی و محیط‌زیستی در فعالیت‌های دام/طیور و آبزیان را می‌توان به ویژگی خاص این‌گونه فعالیت‌های تولیدی مرتبط دانست. پیامدهای محیط‌زیستی فعالیت‌های دام/طیور/آبزیان سریع‌تر و قابل مشاهده‌تر است. لذا هرگونه فعالیت و مداخله در این حوزه، تأثیرات محیط‌زیستی و اقتصادی قابل توجهی را بروز می‌دهد. در رابطه با اثر اقتصادی فعالیت پرورش دام نیز با توجه به تغییر شدید قیمت گوشت و نهاده‌ها، این فعالیت به شدت نیازمند توجه اقتصادی است در نتیجه اثرگذاری اقتصادی ترویج در این فعالیت بسیار حائز اهمیت است. در مجموع پیشنهادهایی برای تأثیرگذاری بیشتر فعالیت‌های ترویجی در توسعه کارآفرینی روستایی بر اساس نتایج تحقیق، ارائه می‌گردد:

- از آن‌جا که نقش تسهیلگری ترویج کشاورزی در پروژه‌های زراعی بیشتر از سایر فعالیت‌ها است به نظر می‌رسد که برنامه‌ای مدون برای گسترش تأثیرگذاری ترویج و آموزش کشاورزی در سایر فعالیت‌ها از جمله فعالیت‌های باغی، صنایع تبدیلی و دام/طیور/آبزیان ضروری است.

- طبق اظهارنظرهای مشارکت‌کنندگان، اثرگذاری ترویج کشاورزی در شاخص بهره‌گیری از فناوری و تجهیزات نوین در قالب فعالیت‌های باغی کمترین میانگین را به دست آورده است. لذا برای تأثیرگذاری قوی‌تر و پایدارتر ترویج کشاورزی در توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه بخش باغی باید به‌طور ویژه توسعه و بهره‌گیری از فناوری‌های نوین و معرفی این‌گونه فناوری‌ها و نوآوری‌ها مانند پمپاها، سنسورها، تجهیزات نوین آبیاری و غیره توسط فعالیت‌های ترویجی - آموزشی تأکید شود.

- اثرگذاری ترویج در رابطه با فعالیت‌های زراعی در بخش ابعاد محیط‌زیستی در پایین‌ترین حد قرار

و برون‌مرزی می‌تواند الگوگیری مناسب را برای کارشناسان ترویجی فراهم نماید.

محدودیت‌ها و پیشنهادات برای تحقیقات آتی:

دومرحله‌ای و ترکیبی بودن روش تحقیق (دو بخش کمی و کیفی) انجام تحقیق را زمان‌بر و سخت نمود. هرچند تلاش شد تا با برنامه‌ریزی و زمان‌بندی اطلاعات مورد نیاز با سرعت بیشتری جمع‌آوری شود اما تداخل زمان کاری فعالیت کشاورزان و کارآفرینان با فرآیند جمع‌آوری داده، این عمل را تحت تأثیر قرار می‌داد. لذا در برخی موارد برای انجام مصاحبه‌های تکمیلی و رفع ابهامات ایجاد شده، جلسات در قالب تماس تلفنی و تصویری با کارآفرینان و کارشناسان ادامه یافت. علی‌رغم وجود محدودیت‌ها به منظور دستیابی به دیدگاه جامع‌تر باید نظرات سایر روستائینی که در پروژه‌های مذکور شرکت نکرده‌اند نیز مورد ارزیابی قرار گیرد. همچنین می‌توان با انجام مقایسه بین پروژه‌های بخش کالپوش با سایر مناطق استان سمنان تحلیل‌های دقیق‌تر انجام داده و قدرت تعمیم‌پذیری یافته‌ها را ارتقا داد.

گرفته است بنابراین کاملاً ضروری است که ابعاد محیط‌زیستی از جمله کاهش مصرف سموم شیمیایی، مدیریت مصرف آب، استفاده از نهاده-های سالم و ارگانیک، ارتقای آگاهی محیط‌زیستی زارعین، ایجاد سیستم اطلاع‌رسانی، ایجاد سیستم مدیریتی و نظارتی در رابطه با مسائل محیط‌زیستی و غیره به‌طور ویژه در بخش فعالیت‌های زراعی مدنظر مسئولان قرار بگیرد.

- آگاهی از قوانین نیز در بخش فعالیت‌های دام/طیور/آبزیان و صنایع تبدیلی در اولویت پایین قرار گرفت لذا برگزاری دوره‌های مستمر با هدف ارتقای آگاهی از قوانین بخش دام/طیور/آبزیان و صنایع تبدیلی یک ضرورت در راستای اجرای موفق‌تر پروژه‌های سند اقتصادی و اشتغال‌زایی بخش کالپوش است.

- توجه مروجان و تسهیلگران در کنار ارتقای آگاهی عمومی کارشناسان ترویجی می‌تواند زمینه‌های مناسبی را برای بهبود کارآفرینی روستایی در قالب پروژه‌های مذکور فراهم سازد. لذا دوره‌های آموزشی و بازدید از پروژه‌های مرتبط موفق درون

منابع

- احمدی، ا. (۱۳۹۷). بررسی نقش نظام ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی. چهارمین کنفرانس بین‌المللی یافته‌های نوین در علوم کشاورزی، منابع طبیعی و محیط‌زیست، تهران، انجمن توسعه و ترویج علوم و فنون بنیادین.
- بافکار، ح. (۱۳۹۰). بررسی تطبیقی مشارکت‌های سنتی با مشارکت‌های نوین در جامعه روستایی ایران. آموزش جغرافیا، ۲۵ (۳)، ۳۶-۳۹.
- حاجی‌پور، م. (۱۳۹۹). نقش ترویج و آموزش کشاورزی در توسعه کارآفرینی روستایی. دهمین همایش سراسری کشاورزی و منابع طبیعی پایدار، تهران، تیرماه ۱۳۹۹، مرکز مطالعات و تحقیقات علوم و فنون بنیادین در جامعه، ۶-۱.
- حاجی‌علیانی، س.، رستمی، ف.، احمدوند، م.، میرکزاده، ع. ا.، و آزادی، ح. (۱۴۰۳). تبیین نقش و جایگاه ترویج روستایی در فرآیند چرخه حیات پایداری اجتماعی پروژه‌های توسعه. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۷ (۳)، ۶۸-۹۳.
- حسینی‌نیا، غ. و فلاحی، ه. (۱۳۹۶). عوامل مؤثر بر توسعه کارآفرینی روستایی (نمونه مطالعه: مناطق روستایی شهرستان منوجان). فصلنامه پژوهش‌های روستایی، ۸ (۱)، ۲۲-۳۷.
- حلاج، ز.، بیژنی، م.، و فلاح حقیقی، ن. (۱۳۹۹). پیشبرد توسعه روستایی از طریق زیست‌بوم کارآفرینی. نشریه کارآفرینی در کشاورزی (مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی)، ۷ (۳)، ۱-۱۶.

- خسروی پور، ب.، و شعبی، ع. ا. (۱۴۰۱). نقش و ضرورت کارآفرینی در توسعه روستایی و کشاورزی. جغرافیا و روابط انسانی، ۵ (۳)، ۲۰۵-۲۲۰.
- دهمرد، م.، و دورپناه، م. (۱۳۹۹). تحلیل موانع کارآفرینی روستایی در شهرستان زابل. نشریه کارآفرینی در کشاورزی (مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی)، ۷ (۲)، ۵۸-۴۵.
- رستمی، ک.، ریمانی، ب.، و منشی زاده، ر. ا. (۱۴۰۱). تحلیل عوامل موثر بر توسعه کارآفرینی نواحی روستایی (مورد مطالعه: روستاهای بخش چنار شهرستان ساوجبلاغ). فصلنامه جغرافیای برنامه ریزی منطقه‌ای، ۱۲ (۲)، ۱۷-۱.
- رشیدیان، ف.، کلانتری، خ.، و براتی، الف. (۱۴۰۰). چالش‌ها و راهکارهای توسعه کارآفرینی روستایی در شهرستان بهار. مطالعات کارآفرینی و توسعه پایدار کشاورزی، ۸ (۴)، ۲۰-۱.
- رضائی مقدم، ک.، و فاطمی، م. (۱۳۹۸). راهبردهای بهبود نظام نوین ترویج کشاورزی ایران. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۵ (۲)، ۲۲۳-۲۵۱.
- زندیه، ش.، صراف زاده قزوینی، ا.، عالم تبریز، ا.، و سخدری، ک. (۱۴۰۲). توسعه مدل کارآفرینی روستایی از طریق مطالعه نقش میانجی توانمندسازی روستائیان مبتنی بر رویکرد سرمایه گذاری. فصلنامه دانش سرمایه گذاری، ۱۲ (۴)، ۱۹۳-۲۱۶.
- سند توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستاها. (۱۳۹۷). گزارش سند بخش کالپوش شهرستان میامی. گزارش سازمان جهاد کشاورزی استان سمنان، بخش کالپوش شهرستان میامی.
- شریف زاده، م. ش.، پارسایی، س.، محبوبی، م. ر.، عبداله زاده، غ. ح.، و شریفی، م. (۱۴۰۰). نقش تسهیلگران در پیشبرد کارآفرینی زنان روستایی: دلالت‌هایی برای آموزش تسهیلگری. پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی، ۱۳ (۵۷)، ۵۳-۲۸.
- طوسی، ر.، جمشیدی، ع. ر.، و تقدسی، ا. (۱۳۹۳). کارآفرینی روستایی و تعیین عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی: روستاهای شهرستان مینودشت). مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۳ (۸)، ۱۱-۱.
- فتوتی، ه.، برادران، م.، سلمان زاده، س.، و غنیان، م. (۱۳۹۰). تبیین نقش ترویج و آموزش کشاورزی در افزایش مشارکت زنان روستایی در توسعه پایدار روستایی مطالعه موردی: دهستان شاور شهرستان شوش. مجموعه مقالات اولین همایش ملی راهبردهای دستیابی به کشاورزی پایدار، اهواز، ۵ خرداد ماه ۱۳۹۰، ۱۱-۱.
- قدیری معصوم، م.، خراسانی، م. ا.، ترکاشوند، ز.، و عمیدی، ش. (۱۴۰۰). شناسایی و اولویت‌بندی پیشران‌های توسعه کارآفرینی در مناطق روستایی ایران. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۱۰ (۳)، ۴۰-۲۱.
- کیخواه، ش.، و خسروی پور، ب. (۱۳۹۲). آموزش کارآفرینی رویکردی کارآمد در جهت اشتغال دانشجویان. ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، ۱۶۳ (۳)، ۳۹-۲۶.
- محمدی، و.، یعقوبی، ج.، شمس، ع.، و نصرتی، س. (۱۳۹۸). موانع استفاده اثربخش از شبکه‌های اجتماعی مجازی در ترویج و آموزش کشاورزی. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۲ (۳)، ۷۶-۶۵.
- محمدی تهری، ز.، رستگاری، م.، و شریف‌زاده، م. (۱۳۹۸). غربالگری فازی و ارزیابی موانع و مشکلات کارآفرینی روستایی ایران. پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۱۲ (۱)، ۱۴-۱.
- منصورفر، ک. (۱۳۹۷). روش‌های پیشرفته آماری: همراه با برنامه‌های کامپیوتری. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- مؤمنی هلالی، ه.، صدیقی، ح.، چیدری، م.، و عباسی، ع. (۱۳۹۸). تحلیل وضعیت اکوسیستم کارآفرینی مؤثر بر توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه روستایی: بینش‌هایی از یک پیمایش در میان شالیکاران چندکاره حوضه آبریز دشت هراز. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۵ (۲)، ۱۸۶-۱۶۷.
- نصرتی، م.، ملک محمدی، ا.، و فرج‌الله حسینی، س. ج. (۱۴۰۰). طراحی مدل مشارکت بانک کشاورزی در ترویج و آموزش نوآوری و کارآفرینی بخش کشاورزی. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران، ۱۷ (۲)، ۱۵۹-۱۶۷.

- یزدانی، ر.، خیراندیش، م.، محمدی خیاره، م.، و امینی، ه. (۱۳۹۹). بررسی عوامل مؤثر بر توسعه روستایی با تأکید بر کارآفرینی کشاورزی مورد مطالعه: استان خراسان شمالی. مجله راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی، ۷(۱۳)، ۷۷-۶۳.
- Ahen, F., Ahen A, I., Kwamem, O., Buabeng, B., Outi M., and Salo-Ahen, H. (2023). Market violence through destructive entrepreneurship: Assessing institutional responses to the proliferation of counterfeit traditional and alternative medicines in Ghana, Journal homepage, Available at: <www.cell.com/heliyon>.
- Akter, M., Rahman, M., and Radicic, D. (2019). Women Entrepreneurship in International Trade: Bridging the Gap by Bringing Feminist Theories into Entrepreneurship and Internationalization Theories. Sustainability, 11, 6230. Available at: <<https://doi.org/10.3390/su11226230>>.
- Browder, R. E., Aldrich, H. E., and Bradley, S. W. (2019). The emergence of the maker movement: Implications for entrepreneurship research. Journal of Business Venturing, 34(3), 459-476.
- Haoying, L., Jonas, S. N., and Rui, C. (2023). Rural Entrepreneurship Development in Southwest China: A Spatiotemporal Analysis. MDPI, 12(4), 761-780.
- İspir, Ö., Elibol, E., and Sönmez, B. (2019). The relationship of personality traits and entrepreneurship tendencies with career adaptability of nursing students. Nurse Education Today, 79, 41-47.
- Kolomi, A.U., Wali, A. S., and Mohammed, Y. (2021). Entrepreneurship in Agriculture: A Review of the Needs and Challenges for Development in Nigeria. International Academic Research Consortium Journals (IARCJ), 9(4), 114-120.
- Lopez, M., Cazorla, A., and Panta, M. D. P. (2019). Rural entrepreneurship strategies: empirical experience in the northern Sub-Plateau of Spain. Sustainability, 5 (1), 12-43.
- Muruganatham, N., and Natarajan, G. (2015). Barriers of entrepreneur in rural area. International Journal of Applied Research, 7 (1), 621-624.
- Sharma, J. P., and Bhatt, A. (2022). Role of Agri-Business Entrepreneurship, Innovation and Value Chains/Networks in Farmer Income Improvement: Models, Policies and Challenges. Indian Journal of Agricultural Economics, 77(1), 121-132.